

DE
BELGISCHE
LOONINDEXERING
- FAQ

ABVV

Het principe?

België kent een systeem van automatische loonindexering. Hierbij worden de lonen van het overgrote deel van de werknemers in de privésector, de lonen van het overheids-personeel en de sociale uitkeringen en pensioenen aangepast aan de evolutie van de consumptieprijzen. Die consumptieprijzen worden gemeten aan hand van een 'korf' van producten¹.

¹ De korf wordt samengesteld op basis van een tweejaarlijkse huishoudbudgetenquête. Het doel is de 'gemiddelde consumptie' van de Belgische gezinnen weer te geven. Het is de evolutie van de prijzen van de producten in deze korf die bepaalt of de index evolueert of niet.

In de praktijk?

De lonen en uitkeringen worden gekoppeld aan een gecorrigeerde consumptieprijsindex, met name de gezondheidsindex. Dit is een referentie-index waarbij geen rekening wordt gehouden met tabaksproducten, alcoholhoudende dranken, benzine en diesel. Bovendien wordt van deze gezondheidsindex een viermaandelijks gemiddelde genomen, om scherpe maandelijkse schommelingen af te vlakken. Inflatie wordt dus niet één op één in de loonvorming opgenomen.

De lonen en uitkeringen worden niet allemaal op hetzelfde moment en op dezelfde manier geïndexeerd. Zo bestaat er een onderscheid tussen de private en de openbare sector.

- In de **private sector** wordt het systeem van automatische indexering vastgelegd via sociaal overleg in collectieve arbeidsovereenkomsten. De sociale partners bepalen op sectorniveau in alle vrijheid het ritme (per kwartaal, jaarlijkse, ...) en de manier van indexering, maar dit gebeurt steeds met de gezondheidsindex als referentie. Voor het overgrote deel wordt de private sector op deze manier gedekt. Slechts twee procent van de werknemers in de private sector heeft (nog) geen automatische indexering op sectorniveau.
- In de **openbare sector** (en dus ook de uitkeringen) is het indexeringsmechanisme bij wet vastgelegd. Dit mechanisme heeft betrekking op de lonen van het overheidspersoneel enerzijds en de sociale uitkeringen en pensioenen anderzijds. Er wordt gebruik gemaakt van een 'spilindex'. Dit is een indexcijfer dat steeds 2% hoger ligt dan de voorgaande spilindex, wat betekent dat lonen, sociale uitkeringen en pensioenen per schijf van 2% worden aangepast. Bij de sociale uitkeringen gebeurt dit één maand na overschrijding van de spilindex, bij de wedden van overheidspersoneel 2 maanden na overschrijding.

Welke rol spelen de sociale partners?

Eenzijds zijn de sociale partners volledig autonoom om de indexformules op sectoraal niveau te onderhandelen. Die worden vastgelegd in een collectieve arbeidsovereenkomst. Anderzijds controleren zij de berekening van de inflatiecijfers en de gezondheidsindex in de zogenaamde 'indexcommissie' op interprofessioneel niveau. De indexcommissie beslist welke producten in de indexkorf worden opgenomen.

Waarom is de automatische indexering zo belangrijk?

De automatische loonindexering is vanuit diverse invalshoeken essentieel. In de eerste plaats voor werknemers en sociaal verzekerden.

- Dankzij de automatische loonindexering heeft iedereen de garantie dat de **koopkracht wordt gegarandeerd** en dat bij benadering eenzelfde consumptieniveau kan worden aangehouden, zelfs wanneer de prijzen van producten en diensten stijgen. Dit is een belangrijke vorm van stabiliteit en zekerheid voor elke Belg, actief of inactief. Dit systeem is echter niet 100% sluitend, aangezien producten die scherp in prijs durven schommelen (bv. benzine) niet in de referentie-index, de gezondheidsindex, zijn opgenomen. De koopkracht zal in België in 2022 licht dalen (0,1%), maar vergeleken met Nederland (-6,8%) of Duitsland (-4,2%) houdt de koopkracht van de Belgische gezinnen door automatische indexering beter stand.
- In tijden van economische laagconjunctuur of zelfs economische crisis vormt de automatische loonindexering, samen met de sterke sociale zekerheid en ons systeem van tijdelijke werkloosheid, een **belangrijke stabilisator voor de economie**. De scherpe heropleving van de Belgische economie na de coronacrisis is in belangrijke mate toe te schrijven aan de instandhouding van de koopkracht en het consumptievertrouwen van de Belgische gezinnen. Zonder automatische indexering zouden die op een laag pitje staan.
- De automatische loonindexering zorgt daarnaast voor **stabiliteit en zekerheid** voor alle betrokken partijen. In de eerste plaats voor de **ondernemingen**, die in belangrijke mate kunnen anticiperen op de gestage toename van de loonkosten. De vakbonden zullen hun looneisen aanpassen, aangezien de aanpassing aan de levensduurte al in zekere mate verzekerd is. Het valt te verwachten dat in landen waar de inflatieaanpassing in de lonen onderhandeld moet worden, er een grotere onzekerheid ontstaat en meer risico bestaat op sociale onrust tijdens loononderhandelingen.
- Indien in alle sectoren en ondernemingen apart onderhandeld zou moeten worden over de aanpassing van de lonen aan de inflatie, dan zouden werknemers in bepaalde 'zwakkere' sectoren of ondernemingen worden benadeeld. Zij zouden amper of geen loonaanpassing gebaseerd op inflatie krijgen. De automatische indexering zorgt ervoor dat deze aanpassing wel gebeurt en er een **solidariteit** ontstaat ten gunste van de zwakkere sectoren en ondernemingen. Op het einde van de rit zal hierdoor ieders koopkracht beschermd worden, wat op langere termijn de duurzaamste vorm van inkomensbescherming is.

Hoe hield België stand tegen de druk van werkgevers, liberalen en zelfs internationale instellingen, om de automatische indexeringswet af te schaffen?

De automatische indexeringswet heeft een centrale plek in het Belgische sociaal overleg. Tot voor kort werd die visie ook breed gedeeld door de werkgevers omwille van meer stabiliteit in het sociaal overleg en een garantie op stabiele koopkracht en dus binnenlandse vraag. Hoewel het systeem vanuit conservatieve hoek en werkgeversorganisaties geregeld onder vuur wordt genomen en er in het verleden 'indexsprongen' – waarbij een indexeringswet eenmalig (maar wel met blijvend, gecumuleerd koopkrachtverlies) wordt overgeslagen – werden toegepast, zijn de vakbonden erin geslaagd om een globale verarming te voorkomen.

Wordt het concurrentievermogen van ondernemingen aangetast door de automatische indexeringswet?

Inflatie en productiviteit vormen voor alle landen een belangrijke indicator in de loononderhandelingen. In België wordt de component 'inflatie' grotendeels afgedekt door de automatische indexeringswet. Alle vakbonden, in eender welk land, nemen inflatie als leidraad in hun loononderhandelingen. Op termijn is er dus **geen fundamenteel verschil tussen de loonevolutie in België met die in de buurlanden**. Het enige verschil is dat Belgische werknemers en uitkeringsgerechtigden geen maanden of jaren moeten wachten om de aanpassing van hun loon aan de gestegen levensduur te zien.

De andere loonaanpassing, op basis van productiviteit, wordt in België in principe via een onderhandeling tussen werkgevers en vakbonden geregeld, eerst op interprofessioneel (intersectoraal) niveau, daarna op het niveau van sectoren en ondernemingen. Deze onderhandeling is zeer strikt omkaderd via een wet, een loonmatigingswet die we als vakbonden al enkele jaren bestrijden, omdat ze de loonvorming – bovenop de eventuele indexeringswet – in een strak keurslijf houdt. In de praktijk wordt op intersectoraal niveau een dwingende loonmarge vastgelegd, die kunstmatig laag wordt gehouden door allerlei technische ingrepen² (dus geen vrije onderhandelingen). Hierna volgen cao-afspraken op sectoraal en bedrijfsvlak die het intersectoraal kader moeten respecteren.

De lonen stijgen momenteel in België minder snel dan in de buurlanden, ondanks de automatische loonindexering. Sinds 1996 waren eind 2021 de Belgische lonen volgens de OESO trager gestegen dan in de buurlanden. De indexeringswet zal dat verschil wellicht verkleinen, maar er is dus ruimte.

² Zo houdt de loonwet bijvoorbeeld geen rekening met de door regering Michel besliste taxshift. Daarbij werd voor miljarden aan kortingen op de werkgeversbijdragen beslist. Deze kortingen worden echter niet meegerekend bij de vergelijking tussen België en de buurlanden. De loonkosten in België komen zo kunstmatig hoog te liggen.

Zorgt de index voor een prijsschok en extra inflatie?

Verskillende eigenschappen van het Belgische systeem zorgen ervoor dat dergelijke effecten niet kunnen optreden:

- Het moment en de manier waarop de lonen worden geïndexeerd verschilt van sector tot sector en is daardoor sterk gespreid in de tijd. Dit voorkomt een zogenaamde systemschok die de loonkosten voor alle ondernemingen tegelijk verhoogt.
- De indexering gebeurt op basis van de afgevlakte gezondheidsindex. Dit betekent dat er gebruik wordt gemaakt van het gemiddelde cijfer van de laatste vier maanden, waardoor plotse prijsstijgingen tijdens een bepaalde maand worden afgevlakt.
- Doordat olieproducten uitgesloten worden in de gezondheidsindex, net als tabak en alcoholische dranken, is de index bestand tegen eventuele plotse schommelingen van de olieprijs.

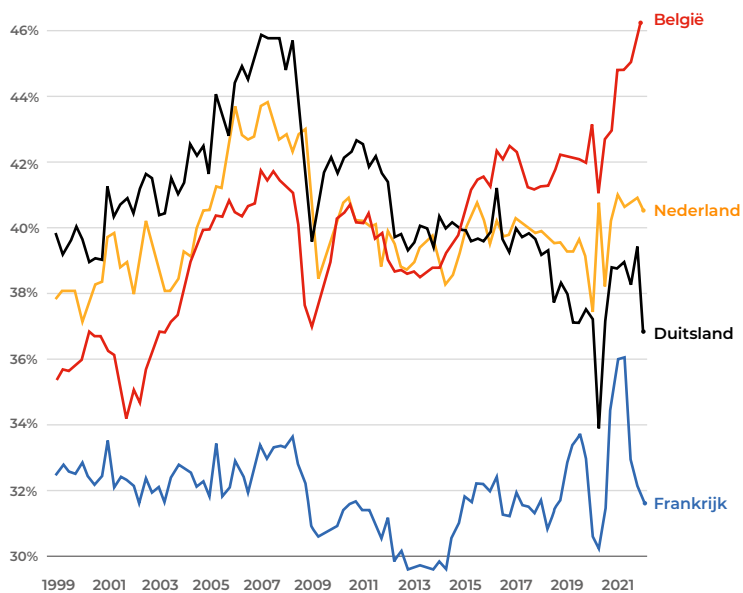
Zal de stijging van de lonen door automatische indexering de bedrijven de komende maanden geen pijn doen?

Sommige sectoren, ondernemingen of zelfstandigen zullen de gestegen kosten (energie, grondstoffen) moeilijker kunnen dragen. Voor deze sectoren en ondernemingen kunnen gerichte steunmaatregelen overwogen worden. De meeste bedrijven hebben de afgelopen jaren echter belangrijke buffers opgebouwd, zij kunnen de automatische loonindexering best verteren.

Bedrijven verhoogden hun winstmarges tijdens de coronacrisis stelselmatig tot het hoogste niveau ooit (zie figuur). Dit blijkt het geval te zijn in verschillende Europese landen (al zijn de winstmarges in België sterker toegenomen dan bij onze buurlanden). In de nasleep van de coronacrisis verhoogden tal van bedrijven hun prijzen, bovenop gestegen inputkosten of lonen. De winstmarges stegen daardoor fors. Maar die prijsverhogingen hadden uiteraard ook een belangrijk verhogend effect op de inflatie. Volgens de Nationale Bank van België hebben veel bedrijven voldoende buffers om deze periode van hoge inflatie en stijgende kosten te overbruggen. Veel bedrijven maken (maakten) echter de keuze om hun winstmarges te verhogen en rekenen de kostenverhogingen door aan de consument. Op die manier bestendigen ze de inflatie.

Historisch hoge winstmarges voor bedrijven in België

Evolutie van de bruto winstmarge van niet-financiële vennootschappen in België en de drie referentielanden tussen 1999 en het eerste kwartaal van 2022.

Grafiek: Denktank Minerva / Bron: Eurostat
Gecreëerd met Datawrapper

Voor meer info:

ABVV

Hoogstraat 42 | 1000 Brussel

Tel. +32 2 506 82 11 | Fax +32 2 506 82 29

info@abvv.be | www.abvv.be

vakbondABVV

Volledige of gedeeltelijke overname of reproductie van de tekst uit deze brochure mag alleen met duidelijke bronvermelding.
Verantwoordelijke uitgever: Thierry Bodson © december 2022

Cette brochure est également disponible en français : www.fgtb.be/brochures

D/2022/1262/7